ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
F. G. JACOBS
της 19ης Μαρτίου 1992 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Στην παρούσα υπόθεση, το Conseil d'État du Luxembourg σας ζητεί να αποφανθείτε επί τριών προδικαστικών ερωτημάτων, τα οποία αφορούν την ελευθερία ασκήσεως του επαγγέλματος του επιθεωρητή επιχειρήσεων:

« 1) α) Επιτρέπουν τα άρθρα 52 επ. ή κάποια άλλη διάταξη της Συνθήκης και των νομοθετημάτων που έχουν εκδοθεί κατ' εκτέλεσή τους, στις αρμόδιες αρχές ενός κράτους μέλους να θεωρούν ασυμβίβαστη με την εκ μέρους φυσικού προσώπου άσκηση του επαγγέλματος του επιθεωρητή (ελεγκτή) επιχειρήσεων στο εν λόγω κράτος μέλος την εγκατάσταση του ιδίου αυτού προσώπου ως επιθεωρητή επιχειρήσεων σε άλλο κράτος μέλος;

και σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως:

β) Μπορεί ένα κράτος μέλος να απαιτήσει από ένα πρόσωπο που έχει άδεια ασκήσεως του επαγγέλματος του επιθεωρητή επιχειρήσεων σε άλλο κράτος μέλος, στο οποίο διαθέτει επίσης επαγγελματική εγκατάσταση, να πληροί ορισμένες προϋποθέσεις σχετικά με τη μονιμότητα της υποδομής που είναι αναγκαία για την εκτέλεση των εργασιών του, ορισμένες ελάχιστες προϋποθέσεις πραγματικής παραμονής στο εν λόγω κράτος μέλος και ορισμένες προϋποθέσεις που είναι αναγκαίες για τον έλεγχο της τηρήσεως των κανόνων δεοντολογίας;

2) Επιτρέπουν τα άρθρα 52 επ. της Συνθήκης της Ρώμης, ή κάποια άλλη διάταξη της Συνθήκης και των νομοθετημάτων που έχουν εκδοθεί κατ' εκτέλεσή τους, στις αρμόδιες αρχές ενός κράτους μέλους να μη χορηγούν άδεια ασκήσεως του επαγγέλματος του επιθεωρητή επιχειρήσεων παρά μόνο στους τελούντες σε σχέση εξαρτημένης εργασίας προς τα πρόσωπα στα οποία έχει χορηγηθεί η άδεια αυτή σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, να αποκλείουν δε όσους τελούν σε σχέση εξαρτημένης εργασίας προς πρόσωπα στα οποία έχει χορηγηθεί η άδεια αυτή σύμφωνα με τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους; ».

2. Το Institut des réviseurs d'entreprises, το οποίο είναι το επαγγελματικό σωματείο που ρυθμίζει το επάγγελμα του επιθεωρητή επιχειρήσεων στο Λουξεμβούργο, είναι διάδικος της κύριας δίκης και κατέθεσε επιπλέον γραπτές παρατηρήσεις στο Δικαστήριο.

3. Τα ερωτήματα που υπέβαλε το Conseil d'État du Luxembourg ανέκυψαν στο πλαίσιο προσφυγής που άσκησε ο Claus Ramrath κατά του Υπουργού Δικαιοσύνης του Λουξεμβούργου (στο εξής: Υπουργός) και με την οποία αμφισβητεί το βάσιμο της αποφάσεως του Υπουργού να ανακαλέσει την άδεια ασκήσεως του επαγγέλματος του επιθεωρητή επιχειρήσεων στο Λουξεμβούργο του Ramrath.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

Η άδεια αυτή χορηγήθηκε για πρώτη φορά στις 11 Φεβρουαρίου 1985, όταν ο Ramrath εργαζόταν ως μισθωτός στην αστική εταιρία Treuarbeit, η οποία έχει την έδρα της στο Λουξεμβούργο, όπου έχει επίσης άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων επιχειρήσεων (στο εξής: Treuarbeit Luxembourg). Εντούτοις, την 1η Φεβρουαρίου 1988 ο Ramrath πληροφόρησε το Institut des Réviseurs d' entreprises ότι τελούσε πλέον σε σχέση εξαρτημένης εργασίας προς την Treuarbeit AG, εταιρία με έδρα το Düsseldorf (στο εξής: Treuarbeit Düsseldorf). Στις 8 Αυγούστου 1988 ο Υπουργός ενημέρωσε τον Ramrath ότι, κατά συνέπεια, επρόκειτο να ανακληθεί η άδειά του και τον κάλεσε να διατυπώσει τις παρατηρήσεις του. Στις 28 Σεπτεμβρίου 1988 η Treuarbeit Luxembourg απηύθυνε επιστολή στον Υπουργό, με την οποία διευκρίνισε ότι ο Ramrath, όταν εργαζόταν στο Λουξεμβούργο, εργαζόταν στην εταιρία αυτή. Παρά τη διευκρίνιση αυτή, η άδεια του Ramrath ανακλήθηκε οριστικά στις 19 Μαΐου 1989.

4. Ο Υπουργός παρέθεσε δύο λόγους για την ανάκληση της άδειας του Ramrath. Πρώτον, ο Ramrath δεν είχε επαγγελματική εγκατάσταση στο Λουξεμβούργο, άρα δεν πληρούσε την προϋπόθεση του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο c, του νόμου της 28ης Ιουνίου 1984, περί της οργανώσεως του επαγγέλματος του επιθεωρητή επιχειρήσεων. Δεύτερον, λόγω της απασχολήσεώς του στην Treuarbeit Düsseldorf, ο Ramrath δεν είχε την επαγγελματική ανεξαρτησία που προβλέπει το άρθρο 6 του ίδιου νόμου, το οποίο απαγορεύει συγκεκριμένα στους επιθεωρητές επιχειρήσεων να εργάζονται ως μισθωτοί σε πρόσωπα τα οποία δεν έχουν άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων επιχειρήσεων στο Λουξεμβούργο. Έτσι, η άδεια του Ramrath ανακλήθηκε όχι λόγω της εγκαταστάσεώς του σε άλλο κράτος μέλος, αλλά λόγω του ότι: 1) δεν είχε επαγγελματική εγκατάσταση στο Λουξεμβούργο και 2) εργαζόταν ως μισθωτός σε εταιρία η οποία δεν είχε η ίδια άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων επιχειρήσεων στο Λουξεμβούργο, ήτοι στην Treuarbeit Düsseldorf.

5. Ούτε ο Υπουργός ούτε το Institut des réviseurs d'entreprises αμφισβήτησαν ότι θα αντέβαινε προς το κοινοτικό δίκαιο η ανάκληση της άδειας ασκήσεως επαγγέλματος εκ μόνου του λόγου ότι ο οικείος επιθεωρητής είναι εγκατεστημένος ως επιθεωρητής σε άλλο κράτος μέλος. Όπως έκρινε το Δικαστήριο, με την απόφαση της 12ης Ιουλίου 1984, 107/83, Ordre des avocats du barreau de Paris κατά Klopp (Συλλογή 1984, σ. 2971, σκέψη 19):

«Η άποψη ότι η ελευθερία εγκαταστάσεως δεν περιορίζεται στο δικαίωμα δημιουργίας μιας και μόνης εγκαταστάσεως στο εσωτερικό της Κοινότητας επιβεβαιώνεται από τις ίδιες τις διατάξεις του άρθρου 52 της Συνθήκης, δυνάμει του οποίου η προοδευτική κατάργηση των περιορισμών της ελευθερίας εκταστάσεως εκτείνεται επίσης στους περιορισμούς για την ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιριών από τους υπηκόους κράτους μέλους που είναι εγκατεστημένοι στο έδαφος άλλου κράτους μέλους. Ο κανόνας αυτός πρέπει να θεωρηθεί ως ειδική έκφραση γενικής αρχής, που έχει επίσης εφαρμογή στα ελεύθερα επαγγέλματα, δυνάμει της οποίας το δικαίωμα εγκαταστάσεως συνεπάγεται επίσης τη δυνατότητα δημιουργίας και διατηρήσεως, εφόσον τηρούνται οι επαγγελματικοί κανόνες, περισσότερων από ένα κέντρων δαστηριότητας στο έδαφος της Κοινότητας.»

Επιπλέον, όπως διευκρίνισε το Δικαστήριο με την απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1986, 96/85, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1986, σ. 1475), η ελευθερία του επαγγελματία να ασκεί τις δραστηριότητές του σε περισσότερα

από ένα κράτη μέλη περιλαμβάνει, σύμφωνα με το άρθρο 48 της Συνθήκης, το δικαίωμά του να εργάζεται ως μισθωτός.

6. Κατά συνέπεια, νομίζω ότι στο πρώτο από τα τρία ερωτήματα που υπέβαλε το Conseil d'État du Luxembourg πρέπει αναμφιβόλως να δοθεί αρνητική απάντηση. Γεννάται επομένως το ζήτημα ποιους περιορισμούς μπορεί εντούτοις να επιβάλλει ένα κράτος μέλος στην άσκηση του επαγγέλματος του επιθεωρητή επιχειρήσεων στο έδαφός του. Μπορεί ένα κράτος μέλος να επιβάλλει προϋποθέσεις που να αφορούν ειδικότερα τη μόνιμη υποδομή και την ελάχιστη παραμονή; Μπορεί να απαιτεί να εργάζεται ο επιθεωρητής επιχειρήσεων μόνο σε πρόσωπο που έχει την άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων σύμφωνα με τη δική του εθνική νομοθεσία; Κατωτέρω θα εξετάσω διαδοχικά καθένα από τα ερωτήματα αυτά. Παρόλο που τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο κάνουν ειδική μνεία μόνο του άρθρου 52 της Συνθήκης, είναι σαφές ότι η ελευθερία ασκήσεως επαγγέλματος διασφαλίζεται, ανάλογα με τις περιστάσεις, τόσο από τα άρθρα 48 και 59 της Συνθήκης όσο και από το άρθρο 52.

Η προϋπόθεση ελάχιστης παραμονής

7. Το Institut des réviseurs υποστήριξε με τις γραπτές του παρατηρήσεις και ισχυρίστηκε κατά την προφορική διαδικασία ότι η μόνιμη παραμονή του επιθεωρητή στο κράτος μέλος όπου διεξάγεται η επιθεώρηση είναι αναγκαία για την απρόσκοπτη εποπτεία του επαγγέλματος. Ισχυρίζεται κυρίως ότι η ανάγκη, αφενός, φυλάξεως εγγράφων και τηρήσεως αρχείων και, αφετέρου, εφαρμογής των κανόνων επαγγελματικού απορρήτου προϋποθέτουν ότι το υπεύθυνο για την επιθεώρηση πρόσωπο διαθέτει μόνιμη επαγγελματική εγκατάσταση στο κράτος μέλος υποδοχής. Όπως εξηγεί με τις γραπτές του παρατηρήσεις ο Υπουργός, το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο c, προστέθηκε στο νόμο της 28ης Ιουνίου 1984 προκειμένου να μπορούν οι φορολογικές και πειθαρχικές αρχές να προσφεύγουν, κατά την άσκηση των εποπτικών εξουσιών τους, κατά προσώπου με μόνιμη παρουσία στο Λουξεμβούργο. Στις σκέψεις που ακολουθούν θα θεωρήσω ως τεκμήριο ότι οι προϋποθέσεις αυτές είναι δικαιολογημένες, πράγμα που δεν αμφισβητήθηκε στην παρούσα υπόθεση. Θα εξετάσω πρώτα την πειστικότητα των επιχειρημάτων που αφορούν την ελάχιστη παραμονή για την περίπτωση κατά την οποία ο Ramrath, όπως η Treuarbeit Luxembourg πληροφόρησε τον Υπουργό, εργάζεται στην εταιρία αυτή, όταν παρέχει υπηρεσίες στο Λουξεμβούργο. Εφόσον, ωστόσο, η ακρίβεια αυτού του ισχυρισμού αμφισβητείται από τον Υπουργό, είναι ανάγκη να εξεταστούν επίσης και άλλες υποθετικές περιπτώσεις.

8. Πρώτον, είναι σαφές ότι όποιος διενεργεί επιθεωρήσεις επιχειρήσεων τελώντας σε σχέση εξαρτημένης εργασίας προς εταιρία εγκατεστημένη στο Λουξεμβούργο παρέχει αυτές τις υπηρεσίες για λογαριασμό του εργοδότη του, ακόμη και αν αυτή η σχέση είναι απλώς προσωρινή. Νομίζω επομένως ότι η τήρηση εκ μέρους του εργοδότη στο Λουξεμβούργο οποιασδήποτε εθνικής προϋποθέσεως σχετικά με τη φύλαξη και το απόρρητο των εγγράφων και αρχείων μπορεί να ελέγχεται αποτελεσματικά. Ομοίως, οποιαδήποτε προϋπόθεση διατηρήσεως επαφής με πελάτες ή με αρμόδιες εθνικές αρχές μπορεί να πληρούται από τον ίδιο τον εργοδότη ή από άλλα μέλη του προσωπικού του, η δε μη τήρησή της μπορεί να τιμωρείται στο πρόσωπο του εργοδότη. Τέλος, η τήρηση όλων των αναγκαίων κανόνων δεοντολογίας μπορεί επίσης να επιβάλλεται στον μισθωτό, ο οποίος βρίσκεται στο Λουξεμβούργο, όταν παρέχει εκεί τις υπηρεσίες του.

9. Επιπλέον ούτε ο Υπουργός ούτε το Institut des réviseurs ισχυρίστηκαν ότι η λουξεμβουργιανή νομοθεσία περιλαμβάνει διάταξη απαγορεύουσα στους μονίμως εγκατεστημένους στο Λουξεμβούργο επιθεωρητές να προσλαμβάνουν έκτακτο προσωπικό. Κατά συνέπεια, δεν μπορώ να αντιληφθώ πώς μπορεί να θεωρηθεί δικαιολογημένη μια προϋπόθεση η οποία έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζει τον εργοδότη αυτό να προσλάβει ως έκτακτο υπάλληλο έναν επιθεωρητή ο οποίος έχει τα προσόντα να διενεργεί επιθεωρήσεις στο Λουξεμβούργο, αλλά εργάζεται κυρίως ως μισθωτός σε εταιρία εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος. Νομίζω επομένως ότι η προϋπόθεση αυτή θα ήταν ασυμβίβαστη προς το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας που προβλέπει το άρθρο 48 της Συνθήκης, το οποίο προστατεύει το δικαίωμα προσωρινής απασχολήσεως σε άλλο κράτος μέλος.

10. Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις η προϋπόθεση αυτή θα συνιστούσε περιορισμό της ελευθερίας των εταιριών που είναι εγκατεστημένες σε ένα κράτος μέλος να ιδρύουν υποκαταστήματα, θυγατρικές εταιρίες ή πρακτορεία σε άλλο κράτος μέλος, την οποία εγγυάται το άρθρο 52 της Συνθήκης, εφόσον οι προσωρινές αποσπάσεις προσωπικού μεταξύ των γραφείων στα διάφορα κράτη μέλη μπορεί να είναι αναγκαίες για την εύρυθμη και λειτουργική οργάνωσή τους. Δεν προκύπτει σαφώς από τη Διάταξη περί παραπομπής αν η Treuarbeit Luxembourg είναι πράγματι υποκατάστημα, πρακτορείο ή θυγατρική εταιρία της Treuarbeit Düsseldorf. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο Υπουργός επισήμανε ότι η Treuarbeit Luxembourg, ως εταιρία που έχει τη δική της νομική προσωπικότητα, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως « υποκατάστημα » της γερμανικής εταιρίας, η οποία άλλωστε, καθώς φαίνεται, είναι υποκατάστημα εταιρίας η οποία έχει την έδρα της στο Βερολίνο και τη Φραγκφούρτη. Είναι σαφές ωστόσο ότι τούτο δεν εμποδίζει την Treuarbeit Luxembourg να είναι θυγατρική εταιρία ή πρακτορείο της γερμανικής εταιρίας, αν όχι υποκατάστημα. Εν πάση περιπτώσει, τα δικαιώματα εγκαταστάσεως της Treuarbeit Düsseldorf δεν αμφισβητούνται άμεσα στην παρούσα υπόθεση.

11. Από την απάντηση του Υπουργού σε γραπτή ερώτηση του Δικαστηρίου συνάγεται ότι ο Υπουργός αμφισβητεί τον ισχυρισμό της Treuarbeit Luxembourg ότι ο Ramrath παρέχει υπηρεσίες στο Λουξεμβούργο ως μισθωτός αυτής της εταιρίας. Οι ακριβείς συνθήκες υπό τις οποίες ο Ramrath παρέχει τις υπηρεσίες αυτές είναι βεβαίως πραγματικό ζήτημα, για το οποίο μπορεί να αποφασίσει μόνο το εθνικό δικαστήριο. Όμως είναι εξίσου σαφές ότι είναι ζήτημα κοινοτικού δικαίου ποια κριτήρια πρέπει να εφαρμοστούν προκειμένου να κριθεί αν οι περιστάσεις αυτές συνιστούν σχέση εργασίας: βλ. απόφαση της 23ης Μαρτίου 1982, 53/81, Levin κατά Staatssecretaris van Justitie, (Συλλογή 1982, σ. 1035, σκέψη 11). Επιπλέον, όπως θα εκτεθεί κατωτέρω, ο Ramrath μπορεί εν πάση περιπτώσει να επικαλεστεί την ελευθερία παροχής υπηρεσιών σύμφωνα με το άρθρο 59 της Συνθήκης, ακόμη και αν δεν μπορεί να επικαλεστεί, όσον αφορά την απασχόληση του στη λουξεμβουργιανή εταιρία, την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων που κατοχυρώνει το άρθρο 48.

12. Με την απάντησή του στην ερώτηση του Δικαστηρίου, ο Υπουργός υποστηρίζει ότι το γεγονός ότι η Treauarbeit Düsseldorf έθεσε τον Ramrath στη διάθεση της Treuarbeit Luxembourg, με σκοπό την παροχή ειδικών υπηρεσιών στο Λουξεμβούργο, δεν ισοδυναμεί με πρόσληψη του Ramrath από τη λουξεμβουργιανή εταιρία. Τούτο είναι ίσως ακριβές· το κρίσιμο όμως ζήτημα, κατά την άποψή μου, δεν είναι αν ο Ramrath εργάζεται ως μισθωτός

στο Λουξεμβούργο, αλλά μόνο αν μπορεί να επικαλεστεί κάποια από τις δύο ελευθερίες που κατοχυρώνουν τα άρθρα 48 και 59 της Συνθήκης. Πράγματι, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα δύο αυτά άρθρα, σε συνδυασμό ενδεχομένως με το άρθρο 52, καλύπτουν όλες τις δυνατές καταστάσεις στις οποίες περιέρχεται ένα πρόσωπο το οποίο παρέχει υπηρεσίες διακινούμενο από ένα κράτος μέλος σε άλλο. Αυτό που ενδιαφέρει, κατά συνέπεια, είναι αν οι προϋποθέσεις της λουξεμβουργιανής νομοθεσίας οι οποίες ρυθμίζουν τη δραστηριότητα των επιθεωρητών επιχειρήσεων πληρούνται, όταν ο επιθεωρητής επιχειρήσεων έχει τεθεί προσωρινώς στη διάθεση λουξεμβουργιανής εταιρίας. Όπως επισήμανα ήδη, θεωρώ ότι αρκεί για την πλήρωση των προϋποθέσεων αυτών το ότι ο Ramrath παρέχει υπηρεσίες σε πελάτες στο Λουξεμβούργο για λογαριασμό εταιρίας η οποία είναι η ίδια εγκατεστημένη στο κράτος αυτό, διότι στις περιπτώσεις αυτές μπορεί να εξασφαλιστεί η τήρηση οιασδήποτε από τις κρίσιμες προϋποθέσεις ελέγχου: βλ. παράγραφο 8 ανωτέρω. Κατά συνέπεια, δεν νομίζω ότι παρουσιάζει ενδιαφέρον το αν ο Ramrath είναι υπάλληλος της λουξεμβουργιανής εταιρίας, εφόσον η εταιρία αυτή ευθύνεται για τις δραστηριότητές του.

13. Οσάκις ο Ramrath παρέχει υπηρεσίες επιθεωρήσεως για λογαριασμό της Treuarbeit Luxembourg, η παροχή αυτή πρέπει να θεωρείται ως παροχή υπηρεσιών της εταιρίας προς τους πελάτες της μάλλον, παρά ως παροχή στην οποία προβαίνει ο ίδιος ο Ramrath, ακόμη και αν δεν εργάζεται ως μισθωτός στην εταιρία αυτή. Στην περίπτωση αυτή όμως νομίζω ότι και ο Ramrath παρέχει υπηρεσίες προς την εταιρία. Στο αντεπιχείρημα ότι κατά την παροχή των υπηρεσιών αυτών ο Ramrath ενεργεί στην πραγματικότητα για λογαριασμό του εργοδότη του, ήτοι της Treuarbeit Düsseldorf, και ότι συνεπώς οι υπηρεσίες παρέχονται από τη γερμανική εταιρία στη λουξεμβουργιανή και όχι από τον ίδιο τον Ramrath μπορεί να δοθεί η απάντηση ότι στην περίπτωση αυτή ο Ramrath μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 48, το οποίο εγγυάται το δικαίωμά του να παρέχει υπηρεσίες στο Λουξεμβούργο στο πλαίσιο της εκπληρώσεως των συμβατικών του καθηκόντων προς τον Γερμανό εργοδότη του, όπως ακριβώς και η Treuarbeit Düsseldorf μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 59.

14. Κατά συνέπεια, όποια και αν είναι η ανάλυση της καταστάσεως, είναι σαφές ότι το δικαίωμα του Ramrath να ασκεί το επάγγελμά του στο Λουξεμβούργο προστατεύεται από τη Συνθήκη. Κάθε νόμιμη προϋπόθεση, που επιβάλλεται από τη λουξεμβουργιανή νομοθεσία, για την απόκτηση επαγγελματικής εγκαταστάσεως στο Λουξεμβούργο μπορεί να πληρούται, κατά την άποψή μου, εφόσον υπάρχει εταιρία επιθεωρητών, εγκατεστημένη στο Λουξεμβούργο, η οποία αναλαμβάνει την ευθύνη για τη διεξαγωγή και τα αποτελέσματα των επιθεωρήσεων του Ramrath.

15. Φρονώ επομένως ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να επιβάλλει προϋποθέσεις σχετικές με τη μονιμότητα της υποδομής και τη διάρκεια της παραμονής ή να εφαρμόζει κανόνες δεοντολογίας που θα μπορούσαν να έχουν ως αποτέλεσμα να εμποδίζουν έναν επιθεωρητή επιχειρήσεων, ο οποίος διαφορετικά θα δικαιούνταν άδεια ασκήσεως του επαγγέλματος στο Λουξεμβούργο, είτε να εργάζεται προσωρινά ως μισθωτός σε πρόσωπο ή εταιρία εγκατεστημένη στο Λουξεμβούργο είτε να παρέχει υπηρεσίες στο κράτος αυτό για λογαριασμό του προσώπου αυτού ή της εταιρίας αυτής, ακόμη και αν ο επιθεωρητής δεν έχει άλλη εγκατάσταση στο Λουξεμβούργο.

Σχέση εξαρτημένης εργασίας προς πρόσωπο που δεν έχει άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων

16. Πρέπει να υπενθυμιστεί ότι ο δεύτερος λόγος που πρόβαλε ο Υπουργός για να αιτιολογήσει την ανάκληση της άδειας ασκήσεως του επαγγέλματος του επιθεωρητή επιχειρήσεων του Ramrath ήταν ότι αυτός εργαζόταν ως μισθωτός, κατά παράβαση του άρθρου 6 του νόμου της 28ης Ιουνίου 1984, σε πρόσωπο το οποίο δεν είχε λάβει άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων επιχειρήσεων κατά τη λουξεμβουργιανή νομοθεσία. Ο Υπουργός και το Institut des réviseurs υποστηρίζουν ότι η προϋπόθεση του άρθρου 6 είναι αναγκαία για να εξασφαλιστεί η επαγγελματική ανεξαρτησία των επιθεωρητών επιχειρήσεων στο Λουξεμβούργο.

17. Η προϋπόθεση της επαγγελματικής ανεξαρτησίας που θεσπίζει το άρθρο 6 του λουξεμβουργιανού νόμου προορίζεται να θέσει σε εφαρμογή το άρθρο 24 της ογδόης οδηγίας (84/253/ΕΟΚ) του Συμβουλίου, της 10ης Απριλίου 1984, η οποία βασίζεται στο άρθρο 54, παράγραφος 3, στοιχείο ζ, της Συνθήκης, για τη χορήγηση άδειας στους υπευθύνους για τον νόμιμο έλεγχο των λογιστικών εγγράφων (ΕΕ L 126, σ. 20). Τα κράτη μέλη υποχρεούνταν να θέσουν σε ισχύ την όγδοη οδηγία πριν από την 1η Ιανουαρίου 1988 με διατάξεις οι οποίες έπρεπε να αρχίσουν να εφαρμόζονται από την 1η Ιανουαρίου 1990. Τα άρθρα 23 και 24 της οδηγίας ορίζουν αντιστοίχως τα εξής:

« Τα κράτη μέλη ορίζουν ότι τα πρόσωπα στα οποία έχουν χορηγήσει άδεια για τον νόμιμο έλεγχο των εγγράφων, που αναφέρονται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, εκτελούν τον έλεγχο αυτό με επαγγελματική συνείδηση. »

« Τα κράτη μέλη ορίζουν ότι τα πρόσωπα αυτά δεν μπορούν να διενεργούν νόμιμο έλεγχο, εάν δεν είναι ανεξάρτητα σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους το οποίο τον επιβάλλει. »

Είναι σαφές ότι το Λουξεμβούργο είχε το δικαίωμα να εφαρμόσει το άρθρο 24 επιβάλλοντας στους επιθεωρητές την απαγόρευση να εργάζονται ως μισθωτοί σε πρόσωπο ή εταιρία που δεν διενεργεί επιθεωρήσεις επιχειρήσεων. Είναι ωστόσο λιγότερο σαφές αν επιτρέπεται να απαγορευθεί και η απασχόληση σε πρόσωπο ή εταιρία που έχει την άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων επιχειρήσεων σύμφωνα με το δίκαιο άλλου κράτους μέλους. Το κράτος μέλος αυτό τεκμαίρεται ότι έχει θέσει σε ισχύ διατάξεις για την εφαρμογή της όγδοης οδηγίας, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων που θεσπίζουν τα άρθρα 23 και 24, από την 1η Ιανουαρίου 1990 και ενδεχομένως και πριν από την ημερομηνία αυτή. Το άρθρο 3 της οδηγίας ορίζει επιπλέον ότι:

« Οι αρχές ενός κράτους μέλους χορηγούν άδεια μόνο σε πρόσωπα έντιμα, τα οποία δεν ασκούν καμία δραστηριότητα ασυμβίβαστη, σύμφωνα με το δίκαιο αυτού του κράτους μέλους, προς τον νόμιμο έλεγχο των εγγράφων που αναφέρονται στο άρθρο 1, παράγραφος 1. »

18. Είναι αληθές ότι ο ορισμός των δραστηριοτήτων που είναι ασυμβίβαστες με τον νόμιμο έλεγχο καθώς και του τι συνιστά « επαγγελματική ανεξαρτησία » (καίτοι όχι ίσως « επαγγελματική ακεραιότητα ») μπορεί να διαφέρει μεταξύ των κρατών μελών· ένδειξη, συναφώς, είναι ότι τα άρθρα 3 και 24 της οδηγίας παραπέμπουν στο εθνικό δίκαιο. Κατά συνέπεια, αν αποδεικνυόταν ότι οι συγκεκριμένες συνθήκες της σχέσεως εργασίας επιθεωρητή επιχειρήσεων σε πρόσωπο ή εταιρία που έχει την άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων επιχειρήσεων σε άλλο κράτος μέλος ενδέχεται να συνιστούν παράβαση των προϋποθέσεων επαγγελματικής ανεξαρτησίας που ισχύουν στο Λουξεμβούργο, ή άλλων νόμιμων προϋποθέσεων, τούτο θα μπορούσε να αποτελέσει λόγο για να ζητηθεί η λύση της σχέσεως αυτής. Ομοίως, η εργασιακή αυτή σχέση μπορεί να εμποδίζει τον οικείο

επιθεωρητή να διενεργεί ορισμένους ελέγχους λόγω της υπάρξεως δεσμού μεταξύ της ελεγχομένης εταιρίας και του εργοδότη του. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να αποφασίζει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση αν συντρέχει τέτοια παράβαση των ρυθμιζόντων το επάγγελμα κανόνων. Τουναντίον, νομίζω ότι δεν επιτρέπεται το κράτος μέλος να θεωρεί δεδομένο, χωρίς καμία απόδειξη, ότι έλαβε χώρα παράβαση των ρυθμιζόντων το επάγγελμα κανόνων του, λόγω της υπάρξεως και μόνο εργασιακής σχέσεως προς επιθεωρητή που έχει την άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων σε άλλο κράτος μέλος. Το κράτος μέλος οφείλει, αντίθετα, να αποδείξει ότι έχει πληγεί η ικανότητα του επιθεωρητή επιχειρήσεων να διενεργεί επιθεωρήσεις στο έδαφός του με την απαιτούμενη ανεξαρτησία και επαγγελματική συνείδηση.

19. Είναι αληθές ότι, για να εξασφαλιστεί η τήρηση των κρίσιμων κανόνων δεοντολογίας και ανεξαρτησίας, δεν αρκεί πάντοτε η σύγκριση των κανόνων που διέπουν το ζήτημα αυτό στα δύο ενδιαφερόμενα κράτη. Έτσι, ακόμη και αν οι γερμανικοί κανόνες που διέπουν την επαγγελματική ανεξαρτησία των επιθεωρητών περιλαμβάνουν προϋποθέσεις όμοιες με τις προβλεπόμενες στο Λουξεμβούργο, μπορεί επιπλέον να είναι αναγκαίο για τις λουξεμβουργιανές αρχές να εξετάζουν, σε ορισμένες συγκεκριμένες περιπτώσεις, αν πληρούται η προϋπόθεση της επαγγελματικής ανεξαρτησίας. Στην περίπτωση των επιθεωρήσεων που διενεργεί ο Ramrath, οι λουξεμβουργιανές αρχές μπορούν συγκεκριμένα να απαιτούν να μην υπάρχει κανένας δεσμός μεταξύ της ελεγχομένης εταιρίας και της Treuarbeit Düsseldorf ικανός να περιορίσει την ανεξαρτησία του και, προκειμένου να εξασφαλιστεί η τήρηση αυτών των προϋποθέσεων, ενδέχεται να είναι αναγκαίες η συνεργασία και η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των εποπτευουσών αρχών στις δύο αυτές χώρες. Δεν θεωρώ ωστόσο ιδιαιτέρως επαχθές για τις λουξεμβουργιανές αρχές την κίνηση αυτής της διαδικασίας συνεργασίας, όταν τούτο είναι αναγκαίο. Η συνεργασία μεταξύ των εποπτευουσών αρχών των διαφόρων κρατών μελών θα είναι συχνά αναγκαία για να εξασφαλιστεί η ελεύθερη κυκλοφορία των ελευθέρων επαγγελματιών. Εν πάση περιπτώσει, είναι ωστόσο σαφές ότι η απλή δυνατότητα συγκρούσεως συμφερόντων που προκύπτει από την απασχόληση σε άλλο κράτος μέλος δεν αρκεί για να δικαιολογήσει απαγόρευση ασκήσεως του επαγγέλματος στο Λουξεμβούργο. Θεωρώ, κατά συνέπεια, καταφανώς δυσανάλογο το γεγονός ότι το Λουξεμβούργο έχει θεσπίσει εκ των προτέρων απόλυτη απαγόρευση της απασχολήσεως σε εταιρία επιθεωρητών εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος.

Πρόταση

20. Νομίζω, κατά συνέπεια, ότι πρέπει να δοθούν οι ακόλουθες απαντήσεις στα ερωτήματα που υπέβαλε το Conseil d'Etat du Luxembourg:

« 1) Αντιβαίνει προς τα άρθρα 48, 52 και 59 της Συνθήκης η άρνηση εκ μέρους των αρμοδίων αρχών κράτους μέλους χορηγήσεως σε κοινοτικό υπήκοο αδείας ασκή-

σεως του επαγγέλματος του επιθεωρητή επιχειρήσεων με το αιτιολογικό ότι ο ενδιαφερόμενος είναι εγκατεστημένος και έχει άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων επιχειρήσεων σε άλλο κράτος μέλος ή (υπό την επιφύλαξη της απαντήσεως που δίδεται στο σημείο 3 κατωτέρω) με το αιτιολογικό ότι εργάζεται εκεί ως μισθωτός.

2) Αντιβαίνει προς τα άρθρα 48 και 59 της Συνθήκης το γεγονός ότι κράτος μέλος επιβάλλει προϋποθέσεις που αφορούν τη μονιμότητα της υποδομής και ελάχιστες προϋποθέσεις πραγματικής παραμονής στο κράτος μέλος αυτό ή ότι εφαρμόζει κανόνες δεοντολογίας που έχουν ως αποτέλεσμα να εμποδίζουν έναν κοινοτικό υπήκοο, ο οποίος διαφορετικά θα δικαιούνταν άδεια ασκήσεως του επαγγέλματος αυτού και ο οποίος είναι εγκατεστημένος ή εργάζεται ως επιθεωρητής επιχειρήσεων σε άλλο κράτος μέλος, είτε α) να εργάζεται προσωρινά ως μισθωτός σε πρόσωπο ή εταιρία επιθεωρήσεων που είναι εγκατεστημένη στο πρώτο κράτος μέλος είτε β) να παρέχει προσωρινώς υπηρεσίες για λογαριασμό του προσώπου αυτού ή της εταιρίας αυτής.

3) Αντιβαίνει προς τα άρθρα 48, 52 και 59 της Συνθήκης το γεγονός ότι οι αρμόδιες αρχές κράτους μέλους εμποδίζουν κοινοτικό υπήκοο να ασκεί το επάγγελμα του επιθεωρητή επιχειρήσεων με το αιτιολογικό ότι εργάζεται ως μισθωτός σε πρόσωπο ή εταιρία που έχουν την άδεια διενεργείας επιθεωρήσεων επιχειρήσεων δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους, εκτός αν αποδεικνύεται ότι η εργασία αυτή είναι ασυμβίβαστη, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, με την επαγγελματική ακεραιότητα και ανεξαρτησία. »